

klavec piše namreč: „zoperstaviti se“, „zoperstati čemu“, „znabiti“ (nam. morebiti“ = es kann sein; v navadnem govoru čujemo često: „ti znaš priti“ = du kannst kommen; pravilno slovenski je: lahko prideš, moreš priti), „podati se“, „duhoven“ (nam. duhovnik), „dopadati se“, „izgledati“, „obdati“, „obstajati“ (bestehen). Od vseh teh izrazov bodi svobodna vsaka slovenska knjižica, vsak slovenski spis.

Oglejmo si še nekatere stavke, da se do dobra uverimo, kako šepava je skladnja pisateljeva. Ti stavki bodo nas najjasneje poučili, da pisatelj ni prelagal slovanskih spisov iz izvornika, a nemške da je prelagal (ali kakor sam pravi), „prirejal“ po nemški skladnji.

Stavke zaznamujemo s številkami. 1.) „Tako se pojde iz tega sveta.“ 2.) „Ljudje, katere je s *prosjačenjem* nadlegoval . . .“ Prav: „prosjaččč“. 3.) „Razjoka se kralj *čez* svojo osodo.“ Prav: „radi svoje usode.“ 4.) „Čuditi se *čez* to.“ Prav: „čuditi se čému.“ 5.) „Povsem ni bil takšen, kot drugi otroci, bil je bolj podoben *njegovim* goslim, ki so komaj škripale. Naposled je tudi umiral od gladu, kajti živil se je največ z svežim ovočjem in *od* težnje *posedanja* gosli.“ To je gola nemščina. Pisatelj bi bil moral zapisati: „svojim goslim“ (seiner Geige), „živilo ga je sveže ovočje in težnja imeti gosli“, kajti „posedati“ ne znači „besitzen“ (hrv. posjedovati), ampak zdaj tu, zdaj tam sedevati, v obče pa je nemogoče jezika količkaj vzmožnemu Slovencu pisati: „težnjo posedanja gosli.“ 6.) „Imeti usmiljenja *nad* otroci (prav bi le bilo: otroki). Prav: „z otroki“, ali pa: „usmiljen biti komu.“ 7.) „Položaj bil je istinito brez izhodišča.“ 8.) „*Oh* življenje pripraviti.“ 9.) „Mislim tudi, da pedagogika bolje izpolnuje (izpoljuje) svojo zadačo, *ako se čuti otrok sprovajan od nje nežno* . . .“ — popolnoma nemški. 10.) „In fantu stopile so solze v oči, in jaz, *namesto ga zadrževati*, bežal sem . . .“ 11.) „. . . jezik, katerega ni *zadostovalno* ovladal“ = die Sprache, die er nicht hinreichend beherrschte. Prav: „v oblasti imeti kaj.“ 12.) „Bog se usmili *nad* menoj.“ 13.) „Na moj ugovor so odgovarjali Nemci trditev, da . . .“ Čudna sódrga! 14.) „Prišel je do prepričanja.“ Prav: „uveril se je.“ 15.) „Oh koliko *trap* jaz *narejam* materi“ 16.) „Ubrani koga *pred* čim.“ Prav: „ubraniti česa — torej brez predloga. 17.) „A *pri razoblekanju* sem *šč* sočutjem gledal na njegove shujšane kolena.“ Prav bi bilo: „A ko se je razobláčil (ali slačil), gledal sem sočutno na njegova shujšana kolena.“ 18.) „In vsa duša ji je *vníšla v nje* v mene vprte oči.“ (!) 19.) „S težavo zreti *v nad* njim sklonjeno lice.“ 20.) „Roke bile so brez vlade.“ (!) 21.) „Druzega dne se je prikrla *truga* (t. j. rakev, krsta) s pokrovom, pritrčila z žebli in bila odnešena na pokopališče.“ Prav: tvorno. 22.) „Te náde v to se niso dozdevale *biti* prazne.“ Da preveč ne utrudimo potrpežljivega čitatelja, zato završujemo.

Že ti vzgledi kažó tehtovito, kako nejasno, neslovenski piše pisatelj. In to nikakor niso vsi vzgledi! Zdaj pa čitaj *takšno* po nevédnosti ali zanikarnosti *spakudráno* slovensčino v hasek svoj, mladina slovenska! Ali je potem smeti pričakovati kakega napredka? Pisatelj piše tudi: „najboljši vreme“, „vse je bilo primrzeno“ (primrzlo), „raz pleč“ (nam. „raz pleča“), „raz njegovega obraza.“ V obče je v knjižici mnogo in premnogo sintaktičkih hib, katerih ne moremo naštevati vseh, ker jih je *premnogo*. Takišto ne govorimo ni o stilistiki njegovi, katere uprav ni zapazili nismo. Toda upajmo, da bode pisatelj sam védel, káj mu je storiti, in ako pogodi pravo on, pravo bode i nam.

A. Trstenjak.

»Beatin dnevnik.« Roman. Spisala Lujiza Pesjakova. Že predzadnjič smo naznanili ta roman, ki je izšel v Krajčevi „Narodni biblioteki“; a zdi se nam potrebno izpregovoriti o tem delu nekoliko obširneje, in to ne le z ozirom na dobro zuano ime slovenske pisateljice — najrodovitnejše, kar jih imamo — nego tudi zaradi tega, ker je s tem romanom po mnenji našem prišlo v slovensko slovstvo nekaj novega, česar sicer do sedaj — nismo pogrešali, a tudi ne posebno iskali.

Kdo v nas nemščini večših Slovincih, zlasti med izobraženimi zastópniciami krasnega spola ne pozna imena „E. Marlitt“, pred letom umrše pisateljice v vseh delih svetá, koderkoli zveni „die deutsche Zunge“, znane pisateljice še bolj znanih „Gartenlauberomanov“? Uspehi, ki so jih doživeli njeni spisi in ž njimi vred Keilov list „Gartenlaube“, ki jih je prvi prinašal, bili so v materijalnem oziru velikanski: — nad 200.000 izvodov je romalo vsake številke na vse štiri strani svetá, in ni je bilo morda izobražene nemške rodbine, kjer bi ne bili nevstrpno pričakovali nadaljevanja in zopet nadaljevanja povesti, ki so nosile firmo „E. Marlitt“. Umevno, da se ji je rodilo brez števila epigonov, posnemalcev — dobrih, srednjih in slabih! Še dandanes je čutiti nje vpliv v večini periodičnih leposlovnih listov v Nemcih, akoprem Marlittovkina dela že skoro zapadajo usodi marsikaterih genijalnejših spisov, da bodo v kratkem stala zaprašena in pozabljena po predalih knjižnih starinarjev in posojilnih knjižnic.

Nemška leposlovna kritika se navzlic oduševljenemu občinstvu ni nikdar sprijaznila ž njimi. Dejalo se je sicer, da so to povesti, katere sme vsak svoji hčeri dati v roke, spisi „für die höhere Tochter“; pripoznávalo se je, kako skrbno, morda celó z nekako pridderijo se varuje pisateljica nedostojnosti, nenravnosti, pohujšanja. Toda s tem še ni zadoščeno terjatvam, ki jih zahtevamo od umotvorov! Značaji, ki se nam tu predstavljajo, zvečine so problematični; mnogokrat ne vemo, ni káj pomenijo, ni kam bi jih deli; — konečno seveda se pokažejo skoro brez izjeme kot gole — blage duše. Zlasti móški so vsi nekako nerazumljivi: goste temno-rjave brade imajo, visoke rasti so, jahati, plavati, slikati, gosti znajo, da nobeden tako, ali pa so učenjaki, da jim ni nihče kos; a nad vsemi visi nekaj temnega, neumevnega, kar jih morda v domišljiji sedemnajstletne deklice dela še idealnejše, vzorne, vzvišene, v tem ko zrel mož polaga smehljaje knjigo iz rok, češ — taki nismo, taki nismo bili in takšni nikdar ne bomo! Kar se tiče ženskih značajev, bila je pisateljica nekoliko srečnejša; opazovala in risala je ostreje in videti je, da je stvarjala mnogo na realnih tleh, iz *svoje* izkušnje ali vsaj iz svojega srca. Dobila pa sta se vselej in v vsaki Marlittovkini povesti — namreč *on* in *ona*! Da je še toliko zaprek — poroka je gotova, in to je tudi nekaj! Omenjati nam je še, da je E. Marlittovka védela vselej vplesti v povesti svoje kako aktualno dnevno ali socijalno, časih politično vprašanje, bodisi protestantovski „muckertum“ ali kakega jezuvita, bodisi aristokratsko samozavest ali oholost denarnega parvenu-ja — in to ni bilo ravno najmenj vzrok, da je vse tako hlastno sezalo po njenih knjigah: tendenca, ta daje v očeh množice pravo barvo — a pravi kritik jo sovraži!

Toda zakaj smo toli obširni o Marlittovkinih delih, ki jih bodo Nemci skoro pozabili? Ker se nam vidi, da imamo v „Beatinem dnevniku“ nekaj sličnega pred seboj, kar so v preobili meri sadili v Nemcih Marlittovkini epigoni.

Guvernanta — sicer tudi Marlittovki et cons. jako priljubljena junakinja — guvernanta Beata pride v graščino Š. h grofici — imena zadnje sicer ne zvemo, kar je pa vse jedno, — da vzgaja njeni dve hčerkici. Tu prične pisati svoj dnevnik, iz katerega pozvemo vse, kar nas more zanimati, a tudi ne — vsega. Jasno nam je pred vsem to-le: grofica je vdova, izobražena gospá, mehkega značaja, ki sedéva zvečer pred salonsko lévo (kaminu) in posluša Beato, ki ji čita Byronovega „Manfreda“. Mimogredé zvemo, da je v obližji gradu podrt mlin, kjer stanuje blazna starka, ki vedno kričí po svoji Anici, katera se je utopila, ko se je neki gospod iz grada oženil — ne vemo pa, je li bil tó ranjki grof, niti ne, če se je to zgodilo o prvi ali o drugi ženitvi njegovi, kajti pokojnik je bil dvakrat oženjen, in otrok prvega zakona je omožena baronica Dora, katero s teto kneginjo Pavlovno pričakujejo na posete. Obe prideta z gospodično Zoë de Latour, spremljevalko stare kne-

ginje. V grad pa prihaja tudi mlad, bogat, izobražen posestnik Rihard iz obližja, in iz izpovedeb stare pěstunje Ivane, vestno zabeleženih v dnevniku, pozvemo, da sta se Rihard in Dora ljubila, da je le stroga beseda pokojnega grofa pretrgala to vez, in da se je Dora omožila z baronom Fedorjem, katerega pa nikdar ni izzá kulis. Rihard je bil prej rejnec starega bivšega grajskega učitelja, ki je bil hipno podedoval veliko imetje, katero je ostavil Rihardu. Ko so oni gostje v grádu, oglasi se tudi Rihard, in nekega večera se poslavljata Dora in Rihard v navzočnosti guvernante Beate — novič za vse življenje. „Jutri, Beata, vsprejmete dokaz zaupanja mojega!“ reče nesrečna Dora po tem kočljivem sestanku. A družega večera zvemo samó to, da Dora podá Beati pisemce za Riharda, katero mu mora ona izročiti, ako bi Dora — umrla. Čuti, da se bliža ura, ko bode dala življenje novemu bitju. In to se vse že tisto noč zgodi! Dora in njen otrok umreta in dan pozneje podá Beata Rihardu pismo; on pa dobí vročnico in Beata mu streže. Sedaj stoprav naletimo v skromnem kотиči na besedice, katere v svojih blodnjah govori v jednomer Rihard: „Mir najinemu očetu!“ Tu šele se odpre *paznemu* čitatelju — toda le *paznemu* — pogled v konflikt, katerega smo po prejšnjih 123 stranéh iskali zaman. Povpraševali smo se, zakaj se je grof — sicer menda jako plemenit mož — protivil tej ljubezni, ko je vender očetovsko skrbel za Riharda, učiteljevega rejnca; zakaj se je Dora kar tako méni nič tebi nič, po kratkem razgovoru z očetom, o katerem zvemo le, da se je vršil, a ne — *kakó* se je vršil — odpovedala Rihardu? In zakaj je vzela Fedorja, tega kvartopirca, ko je vender nihče ni silil v to. Samica bi bila lahko ostala, ali pa šla v — samostan, kajti vse bi bilo naravneje, nego ta možitev. Vse nam je tu uganka. In celó sedaj bi nam ostalo vse uganka, ko bi ne bili tako silno pazno čitali tega romana! Iz teh skromnih besedic: „Mir najinemu očetu“, katere bi sicer dali kar na rovaš vročinske bolezní, ako bi se jih ne oklenili, kakor utapljajoči se človek slamnate bilke, iz teh besedic moremo potem dalje ugibati in morda *uginiti*: da je ranjki grof zapeljal mlínaričino hčer Anico, da je Rihard ujíju otrok, da se je Anica utopila, ko se je grof drugič oženil — stojte! To se pa kar nehoté povprašamo — koliko let li ima Rihard, koliko Dora? Radovéden čitatelj hoče vedeti vse — in tu ne vemo, kdaj se je Anica utopila, o prvi ali o drugi ženitvi grofovi? To je važno, *da vemo* razliko v letih med Rihardom in Doro. Uganemo seveda, pa važna dejanja, važne razmere prepuščati čitatelju, da jih ugiba — to ne gre! Tu je vse tako temno, kakor bi bil grad opásan s kitajskim zidom, celó stara Ivana — o kateri časih mislimo, da bo káj razodela — ne vé ničesa o vseh teh skrivnostih, teh tragedijah; — „vsaka hiša ima svoj strah“ in stari posli vedó vse, a tu ne vé nihče ničesar. Le óne tri besedice razodenejo — smelo trdimo — *jednemu* izmed *desetih* čitateljev — ves konflikt in — kar je tudi tehnična napaka — ta konflikt zajedno tudi poravnajo. „The rest is silence“ — Rihard vzame guvernanto Beato.

Kaj bi rekli na kratko o vsem tem dejanji? Pravi roman, prava tragedija, vse óno, kar budí strasti, vsi duševni bóji, vse grozne muke in bolesi, ki so naklonjene človeškemu srcu, ubogemu in bogatemu zemljanu v leseni koči in v mogočnem grádu — vse tisto je v tem romanu že — *bilo*; vse je minilo. Tu čujemo le temne, nezvoke, nerazumne odmeve nekdanjih dramatičnih dogodkov, katere moremo in moramo le slutiti; nekaj mehkega, nemoškega, resigniranega, časih celó osladnega je leglo na to družbo, katera nam je poleg vsega tega, da so to dobri, izobraženi, po nekoliko nesrečni ljudje, ne more izvabiti pravih simpatij. Ko bi bil ta roman le zadnji oddelek romana, ki bi se moral pričeti „im stillen Grunde“ z mlínarjevo Anico, in ko bi bili prvi oddelki — snovi primerno pisani s krepko besedo, ki uméje dati duška strastim in krvi, potem bi morali mi drugače govoriti in soditi.

In zakaj smo gori omenjali E. Marlittovko? Zato ker v tem delci sledimo korak za korakom njeno epigonstvo. Celó osebe so ram znane: kneginja Pavlovna — sicer jako srečno in z duhovito satiro risana, nahaja se *mutatis mutandis* „Im Hause des Kommerzienraths“ — guvernanta Beata — koliko jih je v „Gartenlaube romanih“ in Rihard? Vsak junak Marlittovkin mu je sličen. Tu pogrešamo le ónih genijalnih darov, ki značijo Marlittovkina dela, namreč: tehnike, zamotanega dejanja in — moči, moči in strasti! Brez teh Marlittovka ni bila, a epigonov jih nima nobeden in nobena v njeni meri.

Pripoznati pa moramo, da ima delo mnogo dobrega, in da je v Slovencih mnogo slabejših povestij, nego je ta. To je knjiga za izobraženo ženstvo, in ker je ravno v kočljivih nje delih tako temna, kakor smo gori omenjali, smeti nam jo je dati v róke tudi odrasli svoji hčeri — brez pomisleka. Dijalog je časih jako duhovit, škoda, da je tóli francoščine in angleščine v njem. Najboljša oseba, kolikor tóli originalna, je Francozinja Zoé de Latour. Tu se je karakteristika pisateljici jako posrečila in je ostala povsem dosledna; ne moremo si káj, a ta „pauvre française“ nas zanima od konca do kraja, in zakaj? Zato ker je skoro jedina popolnoma *realno* risana. A še nekaj! Kmetica — péstunja Ivana je jako dobra poštena žena, kateri radi vse vérujemo, samó tega ne, da je katerikrat v svojem življenji dejala: „Rihardu je razven Dore takoj minila — veseljnost!“ Tega, te fraze ne moremo prav umeti, še menj pa verjeti, da jo je zagrešila — péstunja — kmetica! Takega govorjenja nahajamo mnogo — a v tem čestita pisateljica ni osamljena v našem slovstvu; malo jih je, ki se veselé ónega božjega darú, ki jim veleva in omogoča tako pisati, kakor ljudje v istini govoré. Jako ljubezniva, simpatična, in recimo kar odkrito — nedosežna v nas Slovencih pa je pisateljica v prizorih, kjer nam predstavlja in riše mladi dvojki, dekletci Rozo in Vijolo. Ostro in dobrohotno opazovanje otročjega življenja in óno blago čustvo, ki mu pravimo: máterina ljubezen — le ta dva moreta roditi in primerno slikati tako nežne, ljubeznive prizore, kakor jih nahajamo v tej knjigi, koderkoli nastopata imenovana dva otroka. Te umetnosti pa — E. Marlittovka *ni* umela, saj ni bila nikdar — mati.

Krivično bi ravnali, ko bi tej povesti ne želeli dobrega uspeha.

B.

Levstikova literarna ostalina. Pokojni Levstik je ostavil te spise:

A) *Slovarsko gradivo*: 1.) Izpiski iz slovarskih del (slovanskih, nemških, italijanskih) s primerjanjem in razlaganjem slovenskih in zlasti tujih v slovenščini se nahajajočih besed. Gradivo je nabrano iz naslednjih del: Miklosich, lexicon paleoslovenico-graeco-latinum (na majhnih listkih); Kurelac, Vlaške rěči u jeziku našem (Rad jug. ak. XX.) (2 poli); — Matzenauer, Cizí slova (5 pol); — Schmeller, Bayerisches Wörterbuch (161 pol); — Schmeller, Cimbrisches Wörterbuch, Sitzgsber. XV. (15 pol); — Stalder, Schweizerisches Idiotikon (31 pol); — Castelli, Wörterbuch der Mundart in Oesterreich u. d. Enns (6 pol); — Weinhold, Beiträge zu einem schlesischen Wörterbuche, Sitzgsber. XIV., XVI. (5 pol); — Elze, Gottscheerisch (3 $\frac{1}{2}$ pole); — Graff, Althochdeutscher Sprachschatz (2 poli); — Bennecke, Mittelhochdeutsches Wörterbuch (24 pol); — Schöpf, Tirolisches Wörterbuch (12 pol); — Boerio, Dizionario del dialetto veneziano (134 listov vel. osm.); — Mussafia, Beitrag zur Kunde der norditalischen Mundarten im 15. Jahrh. Denkschr. XXII.; Monumenti antichi di dialetti italian. Sitzgsber. XLVI. (9 pol); — Flaminio da Sale, Lingua retica o griggiona (50 pol); — Hahn, Albanesisch-deutsches Lexicon (v. »Alb. Studien«) (7 pol).

2.) Izpiski iz naslednjih slovenskih knjig:

Recelj, Gorne bukve (na majhnih listkih); — Evangelij, rokopis ljubljanske lie. biblijoteke, morda iz 16. stoletja (51 pol); — Kuzmič, Novi Zakon in Evangeliom